

– The valley of the Dráva River with a) an Early Holocene blown sand surface and b) a Late Pliocene high flood plain with (often waterlogged) ox-bows.

Taking into consideration the topography and surface hydrological conditions examples are drawn concerning the changes in the size of villages (expansion, stagnation or shrinking) and the transformation of the initial ground plan configuration (road-village; clustered, chess-table etc. pattern) of settlements.

Translated by L. BASSA

David Waugh: Geography An Integrated Approach (*A földrajz integrált megközelítése*) – Thomas Nelson and Sons Ltd., Hong Kong – Edinburgh, 1990. 488 p.

Bár jónéhány év eltelt már a könyv megjelenése óta s ez a pár éves késés az információterjedés lassúságának is betudható (ami viszont – földrajzi terminológiával élve – a centrum-periféria viszonyrendszerből fakadhat) mégis úgy vélem, hogy erre a kiadványra mindenképp érdemes felhívni a szélesebb szakmai olvasóközönség figyelmét. Ezt lényegében az indokolja, hogy egyrészt a tartalom aktualitása nem csorbult az eltelt idő alatt, másrészt az alapvetően diákok részére készült könyvet az oktatás különböző szintjein tevékenykedő tanárok, tanítók is használhatják segédeszközként a felkészüléshez. Nagyszerű olvasmány mindazok számára, akiket érdekel a földrajz, foglalkoztatnak a természet törvényszerűségei és aggnak annak a bolygónak a jövőjéért, amelyen élnek, de a földrajzban elmélyülni szándékozónak is hasznos lehet. Napjainkban már az idegen nyelv is egyre kevésbé gátolja a külföldi könyvek, folyóiratok olvasását, hiszem az egyetemisták növekvő hányada (sőt egyre több középiskolás) rendelkezik nyelvvizsgával. A megújuló, átalakuló magyar oktatási rendszer szempontjából, amely szintén az európai normák, követelmények meghonosítására, az azokhoz való igazodásra törekszik már nem elképzelhetetlen a közeljövőben külföldi tankönyvekből tanítani. Az egy tárgyra specializálódók számára is fontosabb lesz a külföldön megjelent tankönyvek megismerése. Különösen azok a kiadványok jöhetnek számításba, amelyek tényszerű és átfogó leírást nyújtanak egy-egy tárgy főbb témaköreiről.

D. WAUGH könyve, ami „A földrajz integrált megközelítése” címet viseli, tulajdonképpen egy ilyen mű, ugyanis a természetföldrajzot és a társadalomföldrajzot egyesíti, integrálja egyetlen alkotásban. Ez az integráció földrajz alaptermészetéből fakad, amely a kölcsönhatásokat vizsgálja a természet, a társadalom- és a gazdaság között, és amely az emberrel éppúgy foglalkozik, mint a gazdasági vagy ökológiai rendszerekkel.

A könyv angol címében szereplő szavak kezdőbetűi talán nemcsak a véletlen folytán alkotják a GAIA szót. Az ókori Görögországban Gaia a Föld istennője volt. Ma e kifejezés alatt a földi élet újfajta szemléletét értik, aminek az a lényege, hogy a Földet teljes egésznek tekintik, mintegy élő szervezetként kezelik.

A mű 18 fejezetbe tagolódik, amelyből 12 természetföldrajzi, 6 társadalom- és gazdaságföldrajzi témaköröket ölel fel. (Az egyes fejezetek tartalmának részletes ismertetésétől eltekintek, hiszen a főcímek önmagukban is sokat elárulnak). Ezek a témakörök a következők:

1. Lemeztectonika és vulkánosság; 2. Külső erők felszínformáló hatása és tömegmozgásos folyamatok; 3. Vízyűjtőterületek és folyók; 4. Glaciális folyamatok és formák; 5. Periglaciális folyamatok és formák; 6. Tengerpartok; 7. Sivatagok; 8. Középtípusok és felszíni formák; 9. Időjárás és éghajlat; 10. Talajok; 11. Biogeográfia; 12. Földrajzi övezetesség; 13. Népség; 14. Település; 15. Urbanizáció; 16. Falusi földhasználat; 17. Ipar; 18. Közlekedés és kereskedelem.

Az egyes fejezetek között nincs szoros összefüggés, azaz nem épülnek egymásra, mégis az egész tekintve globális képet kap az olvasó az általános természet- és társadalomföldrajzról. Ez a laza kapcsolódás tudatos és valójában az adott részterma szerteágazására, lezáratlanságára hívja fel a figyelmet, miáltal további olvasásra serkent. Részben szintén ezzel függ össze, hogy az egyes témákat a Szerző igyekezett a lehető legtömörebben megfogalmazni, kidolgozni, hogy a diákok az olvasás és a kevésbé időigényes jegyzetkészítés során megspórolt idejüket is elmélyülésre, vitákra, további kutakodásra tudják szentelni. Másképpen fogalmazva: a cél a tanulásra szánt idő minimalizálásával maximalizálni az egyedi érdeklődésre fordítható idő mennyiségét.

A könyv valamennyi fejezete szerkezetiileg ugyanazon elemekből épül fel. Nagyon ötletesek és találóak a témaköröket bevezető, és a témához kapcsolódó, sokféle forrásból származó idézetek pl. híres íróktól (J. STEINBECK), politikustól (W. BRANDT), kutatótól (R. REDFERN), a Bibliából stb. A 4. fejezet, amely a glaciális folyamatokat tárgyalja, R. F. SCOTT 1912-ből származó felkiáltásával kezdődik: „Szent Ég! Ez egy rettenetes hely!”- a Déli-sarkot értve alatta. A 6., tengerpartokról szóló résznél NEWTONT citálja az író 1687-ből: „Nem tudom milyennek tűnhetnek a világnak, de magamnak csak egy kisfiúnak tűnök, aki a tengerparton játszik

és elszórákoztatja magát, majd azután talál egy átlagosnál simább kavicsot vagy egy szebb kagylót, miközben az igazság nagy óceánja teljesen feltáratlan előttem.”

A településföldrajzot J. BRONOWSKI idézete vezeti be, miszerint „A nomád gazdálkodásról a falusi mezőgazdaságra való áttérés a legnagyobb lépés az ember felemelkedésében.” A címnek megfelelő téma részletes kidolgozásában az új fogalmak, amelyek először szerepelnek, vastag betűkkel szedve jelennek meg, emellett a szerző magadja az adott fogalmak az alternatíváit is (ha vannak). D. WAUGH egyrészt kifejti, hogy ezen definícióknak a meghatározása azért is nehézségekbe ütközik, mert a földrajzосok sokféle terminológiát használnak, s nem egyszer más diszciplínáktól kölcsönzik azokat olyan célból, hogy leírjanak egy földrajzi jelenséget. Másrészt azért tartja fontosnak a fogalmak pontos definiálását és megtanulását, mert azok hiányában nem lehetséges az ismeretek továbbfejlesztése, a vitákban való részvétel. Ezért a definíciókat vagy a szövegbe ágyazva vagy – ahol ez nem megoldható – marginális jegyzetként találjuk meg.

Valamennyi fejezet szerves alkotórésze egy vagy több bekeretezett esettanulmány, amelyek szorosan illeszkednek az adott témához, mintegy megerősítik azt. Bemutatják, hogy milyen a valóságban az adott jelenség, milyen helyi sajátosságai vannak az elméletben leírtaknak. A nemzetközi migrációval összefüggő előnyöket, hátrányokat a Németországban élő török vendégmunkások példájával, a népesedés területi problémáit Kanada és Banglades példájával szemlélteti. De olvashatunk az Atacama-sivatagról, a kínaiak dilemmájáról, az USA-beli kulturális és faji integrációról, a dél-thaiföldi víziközelkedésről, Izlandról, a perui földrengésről stb. Együttesen közel 90 esettanulmány kapott helyet a könyvben. Ezek viszonylag jól ismertek és többnyire rövidek, aminek szintén az a fő célja, hogy önképzésre serkentessenek, és tömörségükkel csak motiválni akarnak erre.

A nagy Q betűvel jelzett részek az ismeretek, a tudás szint ellenőrzését szolgáló kérdéseket foglalják magukba. Ezek a vizsgajellegű kérdések biztosítják a könyv egészében az önértékelést és a probléma-alapú megközelítés fejlesztését. Az egyes fejezetek végét záró irodalomjegyzék tételei a Szerző hivatkozásaiából tevődnek össze, s nem az adott témakör irodalmáról nyújtanak áttekintést.

A könyvben még 11 olyan vázlatos leírás is van, amelyek – bár közvetlenül nincsenek összefüggésben azzal a fejezettel, ahol található – rendkívül hasznosak, főleg a földrajzra szakosodók számára, mert gondolkodásra ösztönöznek és az elméleti-gyakorlati kérdésekről folyó vitákra serkentenek. E leírások olyan módszertani-metodológiai ismereteket érintenek (pl. modellek használata és alkalmazásuk korlátai, kvantitatív eljárások és az adatok értelmezésének statisztikai eszközei, az osztályozás elvei, a sztereotípiák és a széles általánosítás veszélyei, a statisztikai adatok megbízhatósága stb.), amelyek nélkülözhetetlenek a földrajzi jelenségek jobb megértéséhez és az azokban való eligazodáshoz. A szemléltetésképpen lépésről-lépésre levezetett modellek és eljárások nagymértékben hozzájárulnak bizonyos fokú jártasság kifejlődéséhez az alkalmazásukat illetően. A könyv foglalkozik a grafikai ábrázolás fejlesztésével is, mert a médiák az adatok mennyiségének a növekedését prognosztizálják, de ezt kívánja meg a földrajzi információs rendszerek fejlődése is.

Az angol nyelvű könyv stílusa jó, könnyen követhető, világos, így azok is eredményesen forgathatják, akiknek a nyelvtudása még nem kielégítő. A könyv nagy erénye a szemléltetőeszközökben való óriási gazdagság, azoknak valóságos tárháza. A szöveges megfogalmazásokat 200 szép fénykép, 500 térkép és megszámlálhatatlan mennyiségű diagram, sematikus rajz színesíti, amelyek az anyag feldolgozását, rögzülését is kedvezően befolyásolják.

Remélem, hogy ez a gazdagon illusztrált, a végén tárgymutatóval ellátott, és a földrajz egészéről átfogó képet nyújtó könyv sok diák számára jelent majd értékes és gondolatébresztő olvasmányt, s azok is örömmel forgatják majd, akik az oktatásban dolgoznak vagy a geográfia bizonyos területei iránt mélyebben érdeklődnek.

KISS ÉVA